

Asia: Tietokoneohjelman tekijän tekijänoikeus

Annettu: 9.4.1996

Tietokoneohjelman avulla ohjelman yhteyteen tehty lisäys ei yltänyt tekijänoikeussuojan edellytyksenä olevaan teostasoon. Sovelluksen avulla valmistetut asiakasrekisteritiedostot, joissa oli yhdisteltynä suuri määrä tietoja, olivat tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitettuja suojan kohteita. Asiakasrekisteritiedostot eivät olleet sellaisia tietokoneohjelmaan välittömästi liittyviä luetteloita, joihin liittyvät 49 §:n 1 momentin mukaiset oikeudet siirtyisivät pykälän 2 momentin viittaussäännöksen ja 40 b §:n 1 momentin nojalla työnantajalle. Sen sijaan oli mahdollista, että työnantaja oli luettelon valmistaja lain 49 §:n 1 momentin mukaan.

Selostus asiasta

Jyväskylän poliisilaitos on 2.7.1995 ja 20.11.1995 päivätyillä kirjelmillään pyytänyt tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, onko esitutinnan kohteena olevassa tapauksessa kyseessä työsuhteessa luotu tietokoneohjelma sekä siitä, kenelle mahdollinen tekijänoikeus kuuluu.

Hakijan edustajan rikosylikonstaapeli Juha Salmion mukaan Jyväskylän poliisilaitoksella on kirjattu X Oy:n (X) tekemä rikosilmoitus rikosnimikkeellä "yrityssalaisuuden rikkominen ja tekijänoikeusrikos". X on Apple Macintosh -merkkisten tietokonelaitteiden jälleenmyyjä. Asianomistajana oleva X on tehnyt Jyväskylän poliisilaitokselle rikosilmoituksen. Yhtiön hallituksen puheenjohtaja on kertonut, että yhtiön kolme sopimussuhteista myyntiedustajaa on kuukauden ajan valmistellut X:n kanssa kilpailevan liikeyrityksen perustamista. Asianomistaja X:n mielestä myyntiedustajat ovat yhtiön palveluksessa ollessaan kopioineet yhtiöltä yrityssalaisuudeksi luokiteltavia tiedostoja myyntiedustajien tulevan yrityksen eli Y Oy:n käyttöön. X:n hallituksen puheenjohtaja on katsonut, että tiedostojen kopiointi on vahingoittanut yhtiötä, ja on vaatinut kyseisestä teosta rangaistusta rikoksesta epäillyille. Hakija toteaa asian tutkinnan olevan siinä vaiheessa, että takavarikossa olleet tietomateriaalit on tarkastettu ja niistä on koottu erilliset tarkastuspöytäkirjat epäillyistä rikoksista eli yrityssalaisuuden rikkomisesta ja tekijänoikeusrikoksista.

Hakija kertoo, että lausuntopyynnössä mainitut tiedostot on tehty Claris Corporationin FileMaker Pro SF -monitoimiohjelmalla (myöhemmin FileMaker-tietokoneohjelma). Kyseistä tietokoneohjelmaa on käytetty X:ssä asiakas-, yhteystieto- ja laskutusrekisterinä.

Asianomistajan edustajan kanta

Asianomistajan edustajan, X:n hallituksen puheenjohtajan, mukaan yhtiöllä on ollut ohjelmasta ns. "sixpacks" demo-version käyttöoikeus. "Sixpacks"-version käyttöoikeudet on saatu ohjelman

maahantuojaalta. Ohjelman esittelykäyttöön tarkoitettu demo-version kopio on asennettu muun muassa toisen rikoksesta epäillyn myyntiedustajan käyttämään tietokoneeseen.

Hallituksen puheenjohtajan mukaan FileMaker-tietokoneohjelma on ohjelma, joka on tehty tietokantasovellusten laatimiseen. Puheenjohtajan käsitys on, että ohjelmalla tehdyt tietokantasovellukset nauttivat tekijänoikeuslainsäädännön suojaa ja ovat siten itsenäisiä, omia ohjelmia. Puheenjohtaja katsoo lisäksi, että ohjelman avulla luotu tietokantasovellus on tietokoneohjelmaan välittömästi liittyvä teos.

Puheenjohtajan mukaan yksi myyntiedustajista on yhtiön toimitusjohtajana ollessaan laatinut kiinteästi myyntityöhön liittyviä tietokantasovelluksia FileMaker-tietokoneohjelmalla. Puheenjohtaja katsoo, että näin luodut tietokantasovellukset kuuluvat tekijänoikeuslain 40 b §:n mukaisesti myyntiedustajan työnantajalle eli X:lle. Näin X katsoo olevansa asianomistaja tekijänoikeuslainsäädännössä rangaistavaksi säädettyyn tekoon nähden.

Rikoksesta epäillyn kanta

Myyntiedustajaa on kuultu esitutkinnassa tarkemmin määrittelemättömässä asemassa. Hän on esitutkintakuulustelussa kertonut tehneensä FileMakerilla tiedoston, joka hänen mielestään on sähköinen muistivihko. Hän on ryhtynyt luomaan tiedostoa vuonna 1988, ja sen viimeinen muutosversio on vuodelta 1991. Myyntiedustaja on esitutkinnassa todennut, että tiedostot on tehty tietokoneohjelman ominaisuuksia hyväksi käyttäen eikä tiedostojen valmistamiseen ole käytetty mitään ohjelmointikieltä. Hänen mukaansa FileMakeria ei ole itsessään mitenkään muutettu ja välttävillä perustiedoilla kuka tahansa pystyisi luomaan samat tiedostot. Myyntiedustajan käsitys asiasta on se, että hänen tekemänsä tiedostot eivät nauti tekijänoikeuslainsäädännön suojaa.

Lausuntopyynnön täydennys

Lausuntopyyntöön 20.11.1995 tehdyssä täydennyksessä hakija kertoo selvennyksenä, että myyntiedustaja on nimenomaisesti halunnut käyttää tekemästään työstä sanaa "tiedosto", kun taas X:n edustajan mielestä kyseessä on "tietokantasovellus". Hakijan tietojen mukaan FileMaker on itsessään pelkkä "talon sokkeli", ja kun myyntiedustaja on avannut ohjelman, hänen on täytynyt tehdä ohjelmalla sen ominaisuuksia hyväksi käyttäen "runko talolle" (so. tarjouslaskenta- ja laskutussovellus). Hakija ei itse osaa ottaa kantaa siihen, millä nimellä "talon runkoa" nimitetään, eli onko se tiedosto, tietokantasovellus, sovellus vai ohjelma.

Hakija korostaa, että lausuntopyynnössä on nimenomaan kyse "talon rungosta". Sitä luotaessa rikoksesta epäilty on hakijan käsityksen mukaan käyttänyt FileMakeria ohjelmointityökaluna. Hakijan mukaan rikoksesta epäillyn luoma tuote on erotettavissa varsinaisesta FileMakerista. Sen jälkeen kun rikoksesta epäilty on työtehtävässään luonut työtehtävänsä liittyvän sovelluksen, hän on ryhtynyt käyttämään sovellusta tekemällä sen avulla tekstitiedostoja, esimerkiksi tarjouksia ja asiakaskortteja.

Selvitys X:n laskutussovelluksesta

X:n hallituksen edustaja on hakijan pyynnöstä kirjallisesti selvittänyt lausuntopyynnön kohteena olevan sovelluksen rakennetta ja taustoja. Selvityksen mukaan kyseessä on FileMaker-tietokantaohjelmistoon perustuva tarjouslaskenta- ja laskutussovellus, joka on laadittu vuonna 1991. Sovelluksen on laatinut kyseisenä aikana työsopimussuhteessa yritykseen ollut rikoksesta epäilty myyntiedustaja.

Sovelluksen laatimiseen ja testaamiseen on kulunut runsaasti aikaa. Sovelluksessa on tietuekenttiä (field name) yli 150 kpl. Tietuetyyppejä (field type) on käytetty yli 10 kpl. Tietueiden laskentakaavoja (formula) siihen on sisällytetty yli 40 kpl. Kuvaruutulomakkeiden (forms) määrä on yli 10 kpl, ja kuvaruutukenttiä (objects) on yli 200 kpl.

Sovelluksessa on yhdistettynä tarjouslaskenta, tilausvahvistus, lähetteen tulostus, laskutus, telefax-palvelut, myyntiseuranta, asiakasrekisteri, tarratulostus ja myyntikateraportointi. Tietokantasovellusta käytettiin yhtiössä verkkokäytössä. Tietokannan päivittämisestä huolehtivat sekä hallinto että myyjät. Tietokannasta oli otettu kopiot myös myyntiedustajien työasemiin.

X:n edustajan katsoo, että kyseinen sovellus ja siihen liittyvä tietokanta on kiistattomasti sen laatimisen ja ylläpidon kustantaneen yhtiön omaisuutta. Sovellus laadittiin palkkatyönä eikä oikeuksia ole siirretty millään sopimuksella kolmansille osapuolille. Myös sovelluksen tietokantatiedot (tarjous- ja asiakastiedot) kuuluvat yhtiölle, eikä niitä voida erottaa kokonaisuudesta.

Hakijan esittämät kysymykset

1. Kuka on oikeudenomistaja rikoksesta epäillyn myyntiedustajan luomiin sovelluksiin?
2. Ovatko myyntiedustajan alkuperäiseen ohjelmaan tekemät muutokset niin omaperäisiä, ammattitaitoa ja tietämystä vaativia teoksia, että ne nauttisivat tekijänoikeuslainsäädännön suojaa teoksena?
3. Voiko edes jälleenmyyjä käyttää demo-ohjelmaa tuotantokäytössä ja onko demo-ohjelman kopiointi (kappaleen valmistaminen) säännelty yhtä tiukaksi kuin varsinaisen myytävän ohjelman kopiointi?

Hakija on liittänyt lausuntopyyntönsä oheen siirrettävän SyQuest-kovalevyn, jossa on muun muassa FileMaker-tietokoneohjelma sekä rikoksesta epäillyn nimellä varustettu FileMaker Pro -dokumentteja sisältävä "kansio". Lausuntopyynnön liitteinä ovat lisäksi FileMaker-tietokoneohjelman käyttöopas, lausuntopyynnön kohteesta tehty kirjallinen selvitys, sovelluksen päävalikon kuva, sovelluksen tietuekuvausten listaus sekä kopiot poliisin esitutkintapöytäkirjoista.

Tekijänoikeusneuvoston sihteeri on tutustunut tekijänoikeusneuvostolle toimitetun kovalevyn sisältöön ja lausuntopyynnön kohteeseen.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntonaan seuraavan.

1 Yleistä

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Pykälän 2 momentin mukaan kirjallisena teoksena pidetään myös tietokoneohjelmaa.

Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle fyysiselle henkilölle. Tietokoneohjelman tekijänä pidetään ohjelman toteuttamiseen tähtäävän, eri ratkaisuvaihtoehtojen harkinnan ja valinnan tehnyttä henkilöä (systeeminsuunnittelija) tai varsinaisen ohjelmointityön tehnyttä henkilöä (ohjelmoija) taikka molempia. Tekijä voi luovuttaa taloudelliset oikeutensa toiselle, esimerkiksi juridiselle henkilölle. Tekijänoikeuslain 27—29 §:ssä on yleisiä säännöksiä tekijänoikeuden luovutuksesta. Niiden lisäksi tietokoneohjelmaa koskee tekijänoikeuslain 40 b §:n säännös, jonka mukaan tekijänoikeus työ- tai virkasuhteessa luotuun tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen siirtyvät työnantajalle. Oikeuksien siirtyminen 40 b §:n mukaisesti tapahtuu vain, jollei toisin ole sovittu (27 §:n 3 momentti).

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on, että teos ylittää niin sanottuun teostasoon. Teostasovaatimuksen katsotaan täyttyvän, kun teos on niin itsenäinen ja omaperäinen, että kenenkään muun kuin tekijän ei voitaisi olettaa päätyvän samanlaiseen lopputulokseen itsenäisesti vastaavaan työhön ryhtyessään. Tekijänoikeussuojan kannalta teoksen kirjallisella tai taiteellisella tasolla ei ole merkitystä. Teostason arvioimiseksi ei laissa ole annettu säännöksiä, vaan arviointi tehdään yksittäistapauksissa harkinnan perusteella.

Tekijänoikeudella suojataan teoksen ilmaisumuotoa. Sen sijaan lopputuloksen taustalla olevia ideoita, aiheita, periaatteita, algoritmeja tai tietoja ei sellaisenaan suojata, vaan uudenaikaisessa ilmaisumuodossa ne ovat vapaasti käytettävissä.

Tekijänoikeussuoja kattaa kaikki teoksen ilmenemismuodot. Tietokoneohjelma on suojattu myös muutetussa muodossa. Jos tietokoneohjelmaa on muunneltu luovalla ja omaperäisellä tavalla, muuntelijalla on tekijänoikeus ohjelmaan muutetussa muodossa tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaisesti, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen.

2 Suojan sisältö

Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä, jonka mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

Tietokoneohjelmiin sovellettuna yksinoikeus kappaleiden valmistamiseen merkitsee sitä, että esimerkiksi ohjelman tallentaminen tietokoneen muistiin tai tietovälineelle edellyttää ohjelman oikeudenhaltijan lupaa. Levitysoikeus merkitsee oikeutta päättää ohjelmien kappaleiden myynnistä, vuokrauksesta, lainauksesta ja muusta levittämisestä yleisön keskuuteen.

Tekijän moraalisisistä oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin. Lisäksi säännöksessä kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä. Moraalisista oikeuksista luopumista on rajoitettu tekijänoikeuslain 3 §:n 3 momentin säännöksellä, jonka mukaan tekijä voi luopua moraalisisistä oikeuksistaan vain laadultaan ja laajuudeltaan rajoitetun käyttämisen kyseessä ollessa.

3 Tietokoneohjelmat

3.1 Tietokoneohjelmia koskevat tekijänoikeuslain säännökset

Tietokoneohjelmia koskevat nimenomaiset säännökset sisällytettiin tekijänoikeuslakiin 16.1.1991 voimaan tulleella lainmuutoksella (34/91), joka perustui vuonna 1990 annettuun hallituksen esitykseen (HE 161/1990 vp). Lakiehdotus perustui pääosin tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä (komiteanmietintö 1987:8) tehtyihin ehdotuksiin. Lainmuutoksessa otettiin huomioon samaan aikaan käsiteltävänä olleen tietokoneohjelmien oikeudellista suojaa koskevan Euroopan yhteisöjen direktiiviehdotuksen keskeiset periaatteet.

Euroopan yhteisöjen neuvosto antoi 14.5.1991 tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta direktiivin (91/250/ETY). Euroopan talousalueesta tehdyllä sopimuksella Suomi sitoutui mukauttamaan lainsäädäntönsä direktiivin mukaiseksi. Tekijänoikeuslakia muutettiin direktiivin säännösten mukaiseksi 1.1.1994 voimaan tulleella tekijänoikeuslain muutoksella (418/93), joka perustui vuonna 1992 annettuun hallituksen esitykseen (HE 211/1992 vp). Tietokoneohjelmien suojaan vaikuttavia säännöksiä on sisällytetty myös muihin direktiiveihin. Vuokraus- ja lainausoikeuksista sekä tietyistä tekijänoikeuden lähioikeuksista henkisen omaisuuden alalla annetun neuvoston direktiivin (92/100/ETY) säännöksiä sisällytettiin tekijänoikeuslakiin 1.5.1995 voimaan tulleella lainmuutoksella (446/95), joka perustui vuonna 1994 annettuun hallituksen esitykseen (HE 287/1994 vp). Tekijänoikeuden ja tiettyjen lähioikeuksien suojan voimassaoloajan yhdenmukaistamisesta annetun neuvoston direktiivin (93/98/ETY) säännösten edellyttämällä tavalla tekijänoikeuslakia muutettiin 1.1.1996 voimaan tulleella lainmuutoksella (1654/95), joka perustui vuonna 1995 annettuun hallituksen esitykseen (HE 8/1995 vp).

3.2 Tietokoneohjelma teoksena

Tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin mukaan kirjallisena teoksena pidetään myös tietokoneohjelmaa. Lain valmistelutöissä tietokoneohjelman tekijänoikeudellista suojaa on pohdittu tekijänoikeuskomitean IV osamietinnössä (komiteanmietintö 1987:8), jossa on määritelty muun muassa eräitä tietokoneohjelmiin liittyviä peruskäsitteitä, sekä tekijänoikeuslain muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 161/1990 vp).

Tekijänoikeuslakiin ei ole sisällytetty teoslajien määrittelyjä. Lain valmistelutöissä tietokoneohjelmaa on luonnehdittu siten, että se on tietojenkäsittelytehtävän esitys sarjana käskyjä, jotka tietokoneen keskussuoritin noutaa keskusmuistista ja suorittaa (mietintö s. 41). Hallituksen esityksen mukaan "tietokoneohjelmaa voi luonnehtia joukoksi käskyjä, jotka saavat tietokoneen suorittamaan halutun toiminnan" (esitys s. 50).

Tekijänoikeudella suojataan teostasoon yltävää tietokoneohjelmaa. Tekijänoikeuslaissa ei ole määritelty yksityiskohtaisesti suojan saamisen perusteita, vaan tietokoneohjelmien, kuten muidenkin kirjallisten teosten osalta, joudutaan tapauskohtaisesti ratkaisemaan, ylittääkö ohjelma tai sen osa teostasoon.

Tekijänoikeudella suojataan itse tietokoneohjelmaa, sen ilmenemismuotoa. Tietokoneohjelman arvokkain ja eniten luovuutta osoittava osa voi kuitenkin joskus olla ohjelman perustana oleva systeemi-idea, jota ei kuitenkaan yleisten periaatteiden mukaisesti suojata tekijänoikeudella. Ohjelmaan sisältyvät algoritmit, käsittelysäännöt, periaatteet, ideat ja vastaavat seikat eivät sellaisenaan ole suojattuja, vaan niitä saa kuka tahansa käyttää hyväkseen.

Teostasovaatimuksen täyttyminen edellyttää, että tietokoneohjelmassa ilmenee tekijän luova ja omaperäinen panos. Luovuuden ja omaperäisyyden on katsottu ilmenevän ensi sijassa ohjelmoijan tekemissä valinnoissa tietojenkäsittelyongelman ratkaisun ohjelmallisessa toteuttamisessa (esitys s. 50). Tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta annetun direktiivin 1 artiklan 3 kohdan mukaan "tietokoneohjelmaa suojataan, jos se on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen luomus. Muita arviointiperusteita ei saa soveltaa arvioitaessa, suojataanko ohjelmaa." Direktiivin johdannossa on lisäksi erityisesti mainittu, että "niihin arviointiperusteisiin, joita sovelletaan ratkaistaessa, voidaan tietokoneohjelmaa pitää omaperäisenä teoksena, ei tule sisällyttää ohjelman laatua tai esteettistä arvoa koskevia seikkoja".

Vuoden 1987 komiteanmietinnön mukaan (mietintö s. 177) tietokoneohjelma ei ilmennä ohjelmoitsijan luovaa panosta eikä siten ylitä teoskynnystä, jos tietojenkäsittelytehtävään on olemassa ainoastaan yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten tekijöiden sanelemana. Tällaista tilannetta pidetään mietinnössä kuitenkin käytännössä harvinaisena. Mietinnön mukaan teostasoon eivät yllä myöskään yksinkertaiset ohjelmat, jotka koostuvat sarjasta alan ammattilaiselle lähinnä itsestään selviä toimia, eivätkä yleisesti käytetyt ratkaisut.

Hallituksen esityksen mukaan yleinen käsitys on, että "suurin osa markkinoilla olevista ohjelmista on siinä määrin laajoja ja monimutkaisia, että niiden ohjelmallisessa toteuttamisessa ilmenee

ohjelmien tekijöiden suojaan yltävä panos" (HE 161/1990 vp s. 16). "Jos tietojenkäsittelytehtävään on olemassa ainoastaan yksi ratkaisu, johon päädytään mekaanisesti ulkoisten vaatimusten sanelemana, ei ohjelma ilmennä ohjelman tekijän luovaa ja omaperäistä panosta. Yleensä kuitenkin tietojenkäsittelyongelmaan on useita ohjelmallisia ratkaisuja." (esitys s. 50)

Tekijänoikeudella suojataan tietokoneohjelmaa riippumatta siitä, missä muodossa tai minkälaisella fyysisellä alustalla se ilmenee. Siten sekä alkukieliset että konekieliset ohjelmat ovat suojattuja. Alkukielinen ohjelma voi olla esimerkiksi painettu kirjaan tai muutoin graafisesti reprodusoitu ja konekielinen ohjelma tallennettuna esimerkiksi levykkeelle, magneettinauhalle tai integroidulle piirille. (esitys s. 50) Tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta annetun direktiivin johdannon mukaan "tässä direktiivissä 'tietokoneohjelmalla' tarkoitetaan missä tahansa muodossa olevaa ohjelmaa, laitteistoon sisältyvät ohjelmat mukaan lukien".

Tietokoneohjelmat on vuoden 1987 komiteamietinnössä jaoteltu ohjelmien ominaisuuksien mukaan erilaisiin ryhmiin: sovellusohjelmiin, jotka on laadittu tietyn tehtävän suorittamista varten (esim. kirjanpito) ja varusohjelmiin, jotka sisältävät laitteiden käyttöjärjestelmät ja tarvittavat apuohjelmat (mietintö s. 41). Sovellusohjelmat puolestaan voidaan jakaa valmisohjelmiin, jotka toimitetaan usein samanlaisina toistuvien rutiinitehtävien hoitamiseen ja jotka eivät yleensä ole loppukäyttäjien muokattavissa, ja käyttäjäkohtaisiin ohjelmiin, jotka valmistetaan erityisestä toimeksiannosta tietylle tilaajalle ja jotka voivat olla tilaajan muokattavissa (s. 43).

Erilaisiin tietokoneohjelmiin liittyvistä ominaispiirteistä on todettu, että ohjelmistojen ainutkertaisuus ja ohjelmointityön luovuus vaihtelee ohjelmatyypeittäin. "Mikrotietokoneelle tarkoitettu standardiohjelma voi vähäisellä muutoksella tulla ainutkertainen tuote. Toisaalta ohjelmointityö automatisoituu sovelluskehittäjien ja muiden vastaavien ohjelmoinnin apuvälineiden myötä ja siirtyy samalla osaltaan loppukäyttäjän tehtäväksi." (mietintö s. 50)

Mietinnössä on pohdittu myös sitä, mikä on katsottava ohjelmointityöksi. Tietokoneohjelman valmistusta on kuvattu mietinnön sivuilla 49—51. Mietinnön kirjoittamisen jälkeen ohjelmointityön luonne ja siinä käytettävät välineet ovat muuttuneet. Ohjelmointiin käytetään nykyään helppokäyttöisiä sovelluskehittäjiä ja muita apuvälineitä, jotka yksinkertaistavat ohjelmien valmistamista. Ohjelmointityön kehitystä on kuvattu myös mietinnössä. "Toisaalta ohjelmoinnin asiantuntemus leviää käyttäjäpiireissä, joissa sovellusohjelmien tarpeisiin nähden on paras tuntuma. Tutkimuksissa onkin havaittu, että parhaat ohjelmointitulokset ja suurin tuottavuus saavutetaan käyttäjien itsensä suorittaman ohjelmoinnin tuloksena. --- Ohjelmointi on siten keskittymässä enenevässä määrin helppokäyttöisten apuvälineiden käytön suuntaan, jolloin alan ammatti-ihmisten tehtäväksi tulee näiden apuvälineiden kehittäminen loppukäyttäjän suorittamaa ohjelmointia varten." (mietintö s. 51)

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt tietokoneohjelmiin liittyviä tekijänoikeuskysymyksiä lausunnoissa 1989:7 ja 1993:12.

4 Tiedostojen ja tietokantojen suoja

4.1 Yleistä

Lain valmistelutöissä (edellä mainittu vuoden 1987 komiteanmietintö) on pohdittu myös tietokoneohjelmilla valmistettavien tiedostojen ja tietokantojen suojaa.

"Tietokannalla tarkoitetaan tässä yhteydessä jäsennettyä kokoelmaa tiettyä kohdetta kuvaavia tietoja. Usein tiedot on tallennettu ainoastaan yhteen kertaan mutta ne ovat samanaikaisesti saatavilla erilaisten tarpeiden mukaisessa muodossa ja erilaisina yhdistelminä. Tietokanta voidaan saada aikaan yhdistelemällä tiedostoja. Tiedostolla taas tarkoitetaan yhdeksi kokonaisuudeksi käsitettävää samaan rajattuun asiaan liittyviä tietoja samassa yhteydessä esitettynä. Esimerkkinä tiedostosta voidaan mainita tietyn yrityksen atk-pohjainen asiakasrekisteri. Kutakin asiakasta koskevat tiedot muodostavat tietueen, jossa voi olla mainittuna esimerkiksi nimi, asiakasnumero, alennusprosentti ja laskutusosoite. Tietty tieto, esimerkiksi asiakasnumero toimii tietueen käytön tunnisteena. --- Asiakasrekisteriä voidaan kutsua tietokannaksi silloin, kun jokainen rekisterin sisältämä tieto on tallennettu ainoastaan yhteen kertaan ja eri tiedot on saatavissa erilaisina yhdistelminä eri käyttötarpeisiin." (mietintö s. 123)

Erityisesti liike-elämässä tai yritystoiminnassa tehdylle tiedostolle tai tietokannalle on ominaista, että sen asiiasältö on usein taloudellisesti arvokas ja että sen kokoaminen voi edellyttää huomattavaa työmäärää ja taloudellista investointia.

4.2 Tiedosto tai tietokanta teoksena

Tiedosto tai tietokanta voi koostua yksittäisistä tiedoista, jotka erillisinä tietoina eivät ole tekijänoikeudella suojattuja. Jos tiedot on järjestetty teostasoon vaadittavaa luovuutta ja omaperäisyyttä osoittavalla tavalla, tiedostoa tai tietokantaa voidaan pitää tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuna teoksena, johon sovelletaan kirjallisia teoksia koskevia säännöksiä. Tiedoston tai tietokannan sisältämät yksittäiset tiedot eivät kuitenkaan ole suojattuja.

4.3 Tiedosto tai tietokanta kokoomateoksena

Tekijänoikeuslain 5 §:n mukaan sillä, joka teoksia tai teosten osia yhdistämällä on aikaansaanut kirjallisen tai taiteellisen kokoomateoksen, on siihen tekijänoikeus, mutta hänen oikeutensa ei rajoita oikeutta ensiksi mainittuihin teoksiin. Myös sellainen tiedosto tai tietokanta, johon sisältyy teoksia tai niiden osia, voi olla pykälässä tarkoitettu kokoomateos. Tekijänoikeussuojan saaminen edellyttää kuitenkin teostason saavuttamista, jonka edellytyksenä on, että teosten valinnassa ja niiden järjestämisessä ilmenee luova ja omaperäinen panos. Kokoomateoksen oikeudenhaltijalle kuuluvat oikeudet vastaavat tekijälle kuuluvia oikeuksia.

4.4 Tiedosto tai tietokanta luettelona

Teosten ja tietojen kokoaminen tiedostoksi tai tietokannaksi voi vaatia suuria investointeja, ilman että lopputulos ylttäisi teostasoon ja tulisi siten tekijänoikeudella suojatuksi. Tällainen lopputulos voi saada tekijänoikeuslain 49 §:n mukaista suojaa jäljentämistä vastaan. Kyseisen pykälän mukaan luetteloa, taulukkoa, ohjelmaa ja muuta sellaista työtä, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ei valmistajan suostumuksetta saa jäljentää, ennen kuin kymmenen vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ julkaistiin. Suoja-aika päättyy kuitenkin viimeistään silloin, kun 15 vuotta on kulunut siitä vuodesta, jona työ valmistui.

Lainvalmistelutöiden mukaan luettelosuojasäännöksellä on tahdottu suojata "erinäisiä tuotteita, joiden aikaansaaminen vaatii tiettyä vaivaa, ammattitaitoa ja pääomaa ja jotka olematta teoksia tekijänoikeudellisessa mielessä kuitenkin ovat niitä lähellä" (komiteanmietintö 1957:5, s. 33).

Tiedostoa tai tietokantaa voidaan pitää säännöksessä tarkoitettuna "muuna sellaisena työnä", jos siinä on yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Yksinkertaisuuden vuoksi tällaisesta työstä käytetään jäljempänä ilmaisua "luettelo". Suoja voi kohdistua myös tiedoston tai tietokannan osaan, jossa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja. Tekijänoikeuslain 49 §:n 2 momentin mukaan on myös mahdollista, että tiedostoa tai tietokantaa suojataan samanaikaisesti sekä kokoomateoksena tai teoksena että luettelona. (komiteanmietintö 1987:8, s. 137)

Luettelosuoja tulee luettelon valmistajan hyväksi. Lain valmistelutöistä ei käy ilmi, mitä valmistajalla on tarkoitettu. Edellä mainitussa vuoden 1987 komiteanmietinnössä on todettu, että luettelon valmistajana pidetään yleensä sitä juridista tai fyysistä henkilöä, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta (mietintö, s. 136—137). Siten luettelosuoja voi alun perin kuulua myös juridiselle henkilölle. Käytännössä suuri osa luetteloista kootaan yrityksissä tai yhteisöissä, joita siten on pidettävä luetteloiden valmistajina. Tältä osin luettelosuoja poikkeaa selvästi tekijänoikeussuojasta, joka voi syntyä alun perin vain fyysiselle henkilölle.

Luettelosuoja antaa suojaa ainoastaan jäljentämistä vastaan. Kiellettyä on siten luettelon jäljentäminen sellaisenaan tai suurelta osin ilman oikeudenhaltijan lupaa. Sen sijaan luetteloon sisältyviä yksittäisiä tietoja voi käyttää vapaasti.

Tekijänoikeuslain 49 §:n 2 momentissa on viittaus tekijänoikeutta koskevien rajoitussäännösten soveltamiseen. Luettelosuojaa saavaan luetteloon sovelletaan osittain muun muassa yksityiskäyttöön valmistamista, valokopiointia, kappaleiden valmistamista opetustoiminnassa, kappaleiden valmistamista arkistoissa, kirjastoissa ja museoissa, sitaattioikeutta, julkisten lausumien toisintamista, asiakirjajulkisuutta ja oikeudenhoitoa sekä työsuhteessa luotuja tietokoneohjelmia koskevia tekijänoikeuslain säännöksiä.

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt luettelosuojaa muun muassa lausunnoissaan 1987:16, 1989:3 ja 1990:13.

5 Tietokoneohjelmaan liittyvä tukimateriaali

Tietokoneohjelmaan liittyviä asiakirjoja, käyttöohjeita ja manuaaleja suojataan tekijänoikeuslain yleisten säännösten mukaan kirjallisina teoksina, jos ne yltyvät teostasoon.

6 Työ- tai virkasuhteessa luotu tietokoneohjelma ja siihen välittömästi liittyvä teos tai luettelo

Tekijänoikeus teokseen syntyy teoksen alun perin luoneelle tekijälle, joka voi olla vain luonnollinen henkilö. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa taloudelliset oikeutensa myös juridiselle henkilölle.

Tekijänoikeuslaissa ei ole yleistä säännöstä tekijänoikeuden siirtymisestä työ- tai virkasuhteessa. Jos työ- tai virkasuhteessa tehdyn teoksen oikeuksien siirtymisestä ei ole nimenomaisesti sovittu, joudutaan tapauskohtaisesti harkitsemaan, onko tekijänoikeus siirtynyt mahdollisesti kokonaan tai osittain työnantajalle. Tällöin on kiinnitettävä huomiota työsuhteen tarkoitukseen ja työtehtävien sisältöön, teoksen tavanomaiseen käyttötapaan työnantajan toimialalla ja alalla vallitsevaan vakiintuneeseen käytäntöön tekijänoikeuden siirtymisessä.

Tietokoneohjelmien tekijänoikeuden luovutukseen liittyy oikeuksien luovutusta koskevien tekijänoikeuslain 27—29 §:n yleisten säännösten lisäksi 40 b §:n erityissäännös, joka koskee työ- tai virkasuhteessa valmistetun tietokoneohjelman tekijänoikeuden siirtymistä: "Jos tietokoneohjelma tai siihen välittömästi liittyvä teos on luotu täytettäessä työsuhteesta johtuvia työtehtäviä, tekijänoikeus tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen siirtyy työnantajalle." Säännöstä sovelletaan vastaavasti myös virkasuhteessa luotuun tietokoneohjelmaan ja siihen välittömästi liittyvään teokseen. Tekijänoikeuslain 27 §:n 3 momentin mukaan 40 b §:n säännöstä sovelletaan vain, jollei toisin ole sovittu.

Lain perustelujen mukaan tekijänoikeus tietokoneohjelmaan siirtyy työnantajalle 40 b §:n säännöksen mukaisesti vain silloin, kun kyseessä on työsuhteesta tai vastaavasti virkasuhteesta johtuvien työtehtävien täyttäminen. Oikeuksien siirtyminen käsittää 2 §:n mukaiset taloudelliset oikeudet, ja se pysyy voimassa myös työ- tai virkasuhteen päätyttyä. Sen sijaan moraalisiin oikeuksiin sovelletaan 3 §:n säännöksiä. Pykälän perusteluissa todetaan, että alalla vallitseva hyvä tapa ei yleensä edellytä tekijän nimen mainitsemista ja että ohjelmaan tehtyjä muutoksia voidaan käytännössä erittäin harvoin pitää tekijää loukkaavina. (edellä mainittu vuoden 1990 esitys s. 53—54) Jos taas työntekijä luo ohjelman tai osallistuu ohjelman luomiseen erillisestä toimeksiannosta normaalin toimenkuvansa ulkopuolella, oikeudet eivät siirry työnantajalle lain säännöksen nojalla vaan ainoastaan erillisellä sopimuksella.

Sen lisäksi, että varsinaiseen ohjelmaan liittyvä oikeus siirtyy lain säännöksen nojalla, myös ohjelmaan sisältyviin muihin teoksiin, kuten tekstitiedostoihin, liittyvät oikeudet siirtyvät säännöksen nojalla. Oikeuksien siirtyminen koskee myös oikeuksia työsuhteessa luotuun ohjelmaan välittömästi liittyvään teokseen. Tällaisia teoksia ovat hallituksen esityksen mukaan ohjelmaan välittömästi liittyvät ohjelmakuvaukset ja tukimateriaali. (esitys s. 54)

Työ- tai virkasuhteessa luotuun tietokoneohjelmaan saattaa välittömästi liittyä myös 49 §:n luettelosuojalla suojattavia luetteloita, jotka on valmistettu työ- tai virkasuhteessa. Työnantajalla voi jo alun perin olla oikeus luetteloon 49 §:n perusteella luettelon valmistajana. Niissä tilanteissa, joissa oikeus luetteloon ei jo alun perin ole työnantajalla, sovelletaan vastaavasti 40 b §:n säännöksiä oikeuksien siirtymisestä työnantajalle. (HE 161/1990 vp s. 56)

7 Tietokoneohjelman käyttöoikeus

Laillisesti hankitun tietokoneohjelman käyttöoikeudesta, josta on säännöksiä tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta annetussa direktiivissä, on otettu säännökset tekijänoikeuslain 25 j ja 25 k §:ään. Ohjelman käyttöoikeuden sisältö ja laajuus voidaan määrittellä ohjelman oikeudenhaltijan ja käyttäjän välisellä sopimuksella. Tekijänoikeuslain 25 j §:n 2 ja 3 momentin sekä 25 k §:n mukaista tietokoneohjelman käyttöä ei kuitenkaan voida rajoittaa sopimuksella.

Laillisesti hankitusta tietokoneohjelmasta saa 25 j §:n 1 momentin mukaan valmistaa ohjelman käytön edellyttämät kappaleet sekä tehdä ohjelmaan käytön edellyttämät muutokset ja virheiden korjaukset. Laillinen käyttäjä saa 2 momentin mukaan valmistaa ohjelmasta käytön kannalta tarpeellisen varmuuskappaleen. Lisäksi hän saa 3 momentin mukaan ohjelman tietokoneen muistiin lukemisen tai ohjelman näyttämisen, ajamisen, siirtämisen tai tallentamisen yhteydessä tarkastella, tutkia tai kokeilla tietokoneohjelman toimintaa niiden ideoitten ja periaatteiden selvittämiseksi, jotka ovat ohjelman osan perustana. Sopimuksella ei voida rajoittaa 2 ja 3 momentin mukaista käyttöä. Sopimuksella ei voida myöskään rajoittaa sellaista 25 k §:ssä sallittua ohjelman koodin kopioimista ja sen muodon kääntämistä, joiden avulla voidaan saavuttaa yhteentoimivuuksensa itsenäisesti luodun tietokoneohjelman ja muiden ohjelmien välillä, jos nämä toimenpiteet ovat välttämättömiä sellaisten tietojen hankkimiseksi.

8 FileMaker-tietokoneohjelmaan perustuva sovellus

Sovelluksena pidetään yleensä sitä alkuperäisen tietokoneohjelman ja siihen tehtyjen muutosten kokonaisuutta, joka muodostuu, kun alkuperäistä tietokoneohjelmaa on muokattu tietyn tietojenkäsittelyongelman ratkaisemiseksi. Sanaa "sovellus" käytetään myös muunlaisissa yhteyksissä. Tässä lausunnossa sovelluksella tarkoitetaan alkuperäisen FileMaker-tietokoneohjelman ja rikoksesta epäillyn itse siihen tekemän lisäyksen muodostamaa kokonaisuutta.

FileMaker-tietokoneohjelman käyttöoppaan mukaan uuden dokumentin luominen alkaa kenttien määrittelyllä, joka puolestaan koostuu seuraavista osatoiminnoista: kentän nimeäminen, kenttään tallennettavan tiedon tyyppin valitseminen, tulos- ja yhteenvetokentissä laskukaavan määrittely, syötön ohjausten valitseminen tietojen syötön helpottamiseksi, kentän määrittely ositetuksi. FileMaker-dokumentti on tietueista koostuva tiedosto, josta voidaan käyttää myös nimityksiä tietokanta tai kortisto (ohjekirja, s. S-1). Tietue on puolestaan tiedoston osa, joka vastaa kortiston yhtä korttia. Esimerkiksi asiakastiedoston tietueessa on jokaista asiakasta kohden tietue, johon asiakkaan tiedot tallentuvat (s. S-9).

Seuraavana vaiheena on tietojen järjestäminen lomakkeiksi. Oppaan mukaan yhdistämällä lomakkeilla kortiston tietoja kuva-alkioiden ja erilaisten tekstialkioiden kanssa saa luotua näyttäviä ja toimivia tulosteita. Lomaketilassa sijoitetaan lomakkeella esitettävät kentät paikoilleen, kohennetaan lomakkeen ulkoasua lisäämällä tietojen sekaan kuvia ja tekstejä, määritellään erilaisia yhteenvetoja kortiston tiedoista ja määritellään dokumentin tulostusasu (s. 3-1).

Oppaassa kerrotaan lisäksi, miten kortistodokumentin luomisen ja kenttien määrittelyn jälkeen tietoja esimerkiksi lisätään, muokataan, siirrellään, poimitaan tai poistetaan. Ohjelmaan sisältyy viisi erilaista esimerkkisovellusta (mallidokumenttia), joihin sisältyvät yritysjärjestelmän mallisovelluksina asiakaskortisto, tuotekortisto, laskutussovellus ja reskontra. Ohjelmaan sisältyy lisäksi tiedosto, josta sovelluksen tekijä voi kopioida painikekuvia omien tiedostojensa lomakkeille ja määrittellä niillä käynnistettävä komento tai rutiini.

FileMaker-tietokoneohjelmalla tehty sovellus muodostuu kahdesta osasta: alkuperäisestä FileMaker-tietokoneohjelmasta ja siihen tehdystä lisäyksestä, jonka avulla alkuperäistä tietokoneohjelmaa käytetään halutun lopputuloksen aikaan saamiseksi. Lisäys puolestaan muodostuu kahdesta osasta: alkuperäisessä tietokoneohjelmassa tehdyistä valinnoista ja määrittelyistä sekä sovellukseen liitetyistä tiedoista. Lisäys tallentuu automaattisesti yhtenäiseksi tiedostoksi, FileMaker-dokumentiksi.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tietokoneohjelman luominen ei vaadi erityisen ohjelmointikielen käyttämistä, vaan esimerkiksi olemassa olevien niin sanottujen monitoimiohjelmien avulla voidaan saada aikaan teostasoon yltävä tietokoneohjelma. Tietokoneohjelmalta ei myöskään edellytetä, että se esitetään kirjallisessa tai graafisessa muodossa, vaan se voi olla tallennettuna esimerkiksi tietokoneen kovalevylle tai levykkeelle.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo saamansa selvityksen perusteella, että lausuntopyynnön kohteena olevaan X Oy:ssä FileMaker-tietokoneohjelmalla tehtyyn sovellukseen sisältyy tietokoneohjelmassa tehtyjen valintojen avulla muodostettu sarja käskyjä, jotka on tarkoitettu tietokoneen suoritettavaksi siten, että näiden käskyjen avulla alkuperäistä tietokoneohjelmaa käytettäessä kokonaisuudesta muodostuu yrityksen käyttämä tarjouslaskenta- ja laskutusohjelma. Yleisesti esitettyjen määritelmien mukaisesti tällaista tietokoneen suoritettavaksi tarkoitettua käskysarjaa voidaan pitää tietokoneohjelmana. Tekijänoikeusneuvosto katsoo kuitenkin, ettei lausuntopyynnön kohteena olevan sovelluksen osana oleva käskysarja, tietojenkäsittelyongelman ratkaisu, osoita sellaista omaperäisyyttä ja itsenäisyyttä, että se saavuttaisi tekijänoikeudella suojatulta tietokoneohjelmalta edellytettävän teostason. Kyseessä oleva käskysarja on muodostettu lähinnä käyttöohjekirjan ohjeiden mukaisesti FileMaker-tietokoneohjelman ominaisuuksia hyödyntäen.

Tietojenkäsittelyongelman ratkaisemiseksi tehtyt valinnat kenttien ja niiden sisältöjen määrittelyssä (esim. laskentakaavat ja kenttien keskinäiset yhteydet) ja kenttien sijoittelussa eivät osoita sellaista luovuutta ja omaperäisyyttä, etteikö joku toinen voisi päätyä samanlaiseen lopputulokseen käyttäessään samaa tietokoneohjelmaa kyseessä olevan tietojenkäsittelyongelman ratkaisemiseksi. Tietojenkäsittelyongelman ratkaisusta tehdystä listauksesta voidaan havaita, että kenttien ja niiden sisällön määrittelyt ovat pikemminkin lopputuloksen sanelemia ja siten osoitus lähinnä tietojenkäsittelyongelman mekaanisesta ratkaisemisesta.

Saadun selvityksen mukaan tietokoneohjelman käyttäjän alkuperäiseen tietokoneohjelmaan itse tekemän lisäyksen käyttö edellyttää alkuperäisen tekijänoikeudella suojatun ohjelman käyttämistä. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että oikeus käyttää lausuntopyynnön kohteena olevaa sovellusta edellyttää oikeutta käyttää myös alkuperäistä ohjelmaa.

Sovelluksen avulla tehtyjä tiedostoja on tarkasteltava erillään tietokoneohjelmasta.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että sovelluksen avulla valmistetut asiakas- ja muita vastaavia tietoja sisältävät asiakasrekisteritiedostot, joissa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ovat tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitettuja luetteloita. Tällaisia luetteloita suojataan jäljentämistä vastaan riippumatta siitä, onko niiden valmistamiseen käytetty ohjelma suojattu vai ei.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeuslain 49 §:n mukaan luettelosuojaa saa luettelon valmistaja, jona pidetään yleensä sitä juridista tai fyysistä henkilöä, joka on taloudellisesti vastuussa luettelon kokoamisesta. Tietyntylaiseen luetteloön voidaan soveltaa 49 §:n 2 momentissa olevan viittauksen perusteella myös 40 b §:n säännöksiä. Jos työsuhteesta johtuvia työtehtäviä täytettäessä on luotu tietokoneohjelma, johon liittyy välittömästi luettelo, sekä tekijänoikeus tietokoneohjelmaan että luettelo koskeva 49 §:n mukainen oikeus siirtyvät 40 b §:n nojalla työnantajalle, ellei toisin ole sovittu. Välittömästi tietokoneohjelmaan liittyvällä teoksella tarkoitetaan tekijänoikeuslain 40 b §:n perustelujen mukaan tietokoneohjelmaan liittyviä ohjelmakuvauksia ja muuta tukimateriaalia (HE 161/1990 vp s. 54). Kun 40 b §:n säännöksiä sovelletaan 49 §:n 2 momentin viittaussäännöksen mukaisesti tietokoneohjelmaan välittömästi liittyvään luetteloön, tällaisen luettelon tulee vastaavasti olla luonteeltaan tietokoneohjelmaan liittyvä ohjelmakuvaus tai ohjelmaan liittyvää muuta tukimateriaalia. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että asiakas- ja muita vastaavia tietoja sisältävät tiedostot eivät ole sellaisia 49 §:n 2 momentin viittaussäännöksen perusteella 40 b §:ssä tarkoitettuja tietokoneohjelmaan välittömästi liittyviä luetteloita, joihin liittyvät 49 §:n 1 momentin mukaiset oikeudet siirtyisivät 40 b §:n 1 momentin nojalla työnantajalle. Eri asia on, että työnantaja voi olla luettelon "valmistaja", jolle oikeudet kuuluvat suoraan 49 §:n 1 momentin nojalla.

Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu antaa lausuntoa työ- tai toimeksiantosopimuksen taikka työsuhteen sisällön tulkinnasta. Sen vuoksi tekijänoikeusneuvosto ei voi antaa lausuntoa siitä, ketä käsillä olevassa tapauksessa on pidettävä luettelon valmistajana ja siten 49 §:n mukaisten oikeuksien haltijana. Tekijänoikeusneuvosto toteaa lisäksi, että työntekijän ja työnantajan välisistä sopimuksista tai muusta lainsäädännöstä saattaa aiheutua rajoituksia lausuntopyynnön kohteena olevan teostasoon yltämättömän sovelluksen ja sen avulla valmistettujen tiedostojen käyttämiselle työsuhteen ulkopuolella.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa väitteestä "tietokantasovellus on tietokoneohjelmaan välittömästi liittyvä teos", että tällaisella välittömästi tietokoneohjelmaan liittyvällä teoksella tarkoitetaan tekijänoikeuslain 40 b §:n perustelujen mukaan tietokoneohjelmaan liittyviä ohjelmakuvauksia ja muuta tukimateriaalia (HE 161/1990 vp s. 54).

9 Vastaukset hakijan esittämiin kysymyksiin

Kysymykset toistetaan selvyuden vuoksi.

1. Kuka on oikeudenomistaja rikoksesta epäillyn myyntiedustajan luomiin sovelluksiin?

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyynnön kohteena oleva FileMaker-tietokoneohjelmalla tehty sovellus muodostuu alkuperäisestä FileMaker-tietokoneohjelmasta ja sen yhteydessä toimivasta ohjelman avulla aikaan saadusta tietojenkäsittelyongelman ratkaisusta. Kyseistä tietojenkäsittelyongelman ratkaisua voidaan pitää tietokoneohjelmana, joka ei aiemmin lausunnossa esitettyjen perusteluiden mukaisesti kuitenkaan yllä teostasoon. Koska saadun selvityksen mukaan tietokoneohjelman käyttäjän alkuperäiseen tietokoneohjelmaan itse tekemän lisäyksen käyttö edellyttää alkuperäisen tekijänoikeudella suojatun ohjelman käyttämistä, oikeus itse tehdyn sovelluksen käyttämiseen on riippuvainen siitä, onko kyseisellä käyttäjällä oikeus alkuperäisen ohjelman käyttämiseen.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että sovelluksen avulla valmistetut asiakas- ja muita vastaavia tietoja sisältävät asiakasrekisteritiedostot, joissa on yhdisteltynä suuri määrä tietoja, ovat tekijänoikeuslain 49 §:ssä tarkoitettuja luetteloita tai muita sellaisia töitä. Tällaisia luetteloita suojataan jäljentämistä vastaan riippumatta siitä, onko niiden valmistamiseen käytetty ohjelma suojattu vai ei.

Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että asiakas- ja muita vastaavia tietoja sisältävät tiedostot eivät ole sellaisia 49 §:n 2 momentin viittaussäännöksen perusteella 40 b §:ssä tarkoitettuja tietokoneohjelmaan välittömästi liittyviä luetteloita, joihin liittyvät 49 §:n 1 momentin mukaiset oikeudet siirtyisivät 40 b §:n 1 momentin nojalla työnantajalle. Sen sijaan on mahdollista, että työnantaja on luettelon valmistaja suoraan 49 §:n 1 momentin nojalla.

Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu antaa lausuntoa työ- tai toimeksiantosopimuksen taikka työsuhteen sisällön tulkinnasta. Sen vuoksi tekijänoikeusneuvosto ei voi antaa lausuntoa siitä, ketä käsillä olevassa tapauksessa on pidettävä luettelon valmistajana. Tekijänoikeusneuvosto tyytyy ainoastaan viittaamaan edellä esitettyihin tekijänoikeudellisiin näkökohtiin.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa lisäksi, että työntekijän ja työnantajan välisistä sopimuksista tai muusta lainsäädännöstä saattaa aiheutua rajoituksia lausuntopyynnön kohteena olevan teostasoon yltämättömän sovelluksen ja sen avulla valmistettujen tiedostojen käyttämiselle työsuhteen ulkopuolella.

2. Ovatko myyntiedustajan alkuperäiseen ohjelmaan tekemät muutokset niin omaperäisiä, ammattitaitoa ja tietämystä vaativia teoksia, että ne nauttisivat tekijänoikeuslainsäädännön suoja teoksena?

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että alkuperäiseen tietokoneohjelmaan ei ole tehty muutoksia. Sen sijaan alkuperäisen tietokoneohjelman avulla ohjelman yhteyteen on tehty lisäys, joka ei kuitenkaan yllä tekijänoikeussuojan edellytyksenä olevaan teostasoon.

3. Voiko edes jälleenmyyjä käyttää demo-ohjelmaa tuotantokäytössä ja onko demo-ohjelman kopiointi (kappaleen valmistaminen) säännelty yhtä tiukaksi kuin varsinaisen myytävän ohjelman kopiointi?

Tekijänoikeuslain tietokoneohjelmia koskevat säännökset koskevat lähtökohtaisesti kaikkia teostasoon yltäviä tietokoneohjelmia. Tekijänoikeuslain 25 j §:n 2 ja 3 momentin sekä 25 k §:n mukaista tietokoneohjelman käyttöä ei voida rajoittaa sopimuksella. Muilta osin tietokoneohjelmien kappaleiden käyttöoikeuksista voidaan sopia.

Demo-ohjelman käyttöoikeuden laajuus riippuu siten oikeudenhaltijan ja käyttäjän välillä tehdyn sopimuksen sisällöstä lukuun ottamatta edellä mainittujen tekijänoikeuslain 25 j §:n 2 ja 3 momentin sekä 25 k §:n mukaista käyttöä. Tekijänoikeusneuvoston toimivaltaan ei kuulu antaa lausuntoa tehtyjen sopimusten tulkinnasta. Tekijänoikeusneuvosto antaa lausunnon ainoastaan tekijänoikeuslain soveltamisesta.

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa.